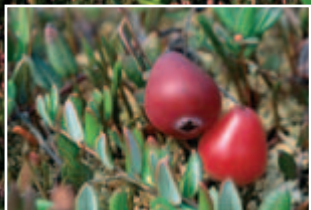
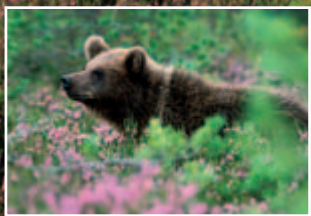

NIGULA RABA

õpperada

Õpime tundma sood

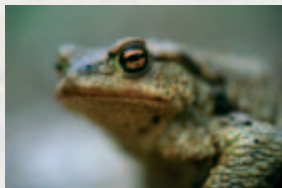
1. RABAJÄRV

Öpperaja alguses avaneb kaunis vaade Nigula järvele, mille 18-hektarine veeväli on imepisike võrreldes kunagise veekoguga, mis laius siinsamas 10 000 aastat tagasi, viimase jääaja järel.

Kuhu on siis kadunud suurem jagu ammuhest järvest? See on aastatuhandete jooksul kinni kasvanud ning nüüd katab seda raba.

Alles jäänud veekogu nimetatakse tekkele viidates *jäänukjärveks* ja aeg-ajalt on see veesilm isegi veidike suurenenud. Toitainevaene vesi ei soosi enam kinnikasvamist. Ja järv laieneb sedamööda, kuidas lained tema pehmeid turbakaldaid lõhuvad. Nigula järve veepeeglile on tulnud lisa ka sajandite tagustes rabapõlengutes hävinud kaldamaade arvelt – seda tunnistavad põlenud kändud järve põhjas.

Rabajärve elustik on liigivaene, ent üht-teist põnevat leidub siingi. Jälgige hoolikalt sillerdavat veepinda – ehk ujub seal mõni *sõtkas*, *tuttvart*, *sinikael-part*, *järvekaur*? Kalda läheduses armastab tegutseda *vihitaja* – väikene kurvitsaline, kellele on iseloomulik kiirete tiivalöökidega lend madalal veepinna kohal. Rabajärve tumedas vees tegutsevad *haug* ja *ahvenad* kaldalt ei märka, küll aga kohtame siin ajutisi vee-elanikke: *raba-* ja *rohukonna*, *tiigikonna* ja *harilikku kärnkonna*. 2003. aastal asus järvele elama kobras, kelle tegevusest annavad märku langetatud lehtpuud järve kaldapealsel.

HARILIK KÄRNNKONN

Mõeldes end taas ajas 10 000 aastat tagasi, oleksime siinsamas näinud hoopis lainetavat järvepinda. Taamalt paistavad *peaksid* – soosaared, mis on olnud ammuhest aegadel hoopiski järvesaared. Raba ei tekkinud järve kinnikasvamisel kohe. Eialgu arenes tema õõtsikul toiterikas madalsoo. Aegade jooksul sügenesid sinna samblamättad ja kujunes keskoiteline siirdesoo, mille mättavahedes püsisid

Järve põhjasopi juures asub vaatetorn, kust saab kõige kergema vaevaga ülevaate kogu Nigula rabast.

2. KÕRGSOO EHK RABA

Raba on soode arengu viimane lüli. Edaspidi ei toimu siin enam suuri muutusi, sest turbalasundi kasvades jääb rabamaastik ühtviisi toitevaeseks, olgu siis rabataimede all turvast 2 või 20 meetrit.

Samas ei maksa arvata, et raba on midagi päris lõplikku. Ei muutu küll tema taimestik, aga muutub hoopis taimkatte muster: mättad ühinevad peenardeks, siin-seal asuvad peenardele männid, teisel tekivad mättavahedest älved, millest saavad aegade jooksul laukad, laugastikust otsib vesi väljapääsu rabaojana...

Tekib rabamosaiik, kus võib eristada nelja komponenti: *mändidega mättad*, *lagedad mättad*, *älved* ja *laukad*, mis moodustavad rabamaastikus lõputul hulgal erinevaid kombinatsioone. Võib isegi öelda, et raba teeb põnevaks just tema väheste elementide võimalikult mitmekesine paigutus. Vaat siis, miks rabad köidavad nii paljusid inimesi, või miks pildistajal kulub seal palju filmi.

Vaatetorni juures hargneb matkarada kaheks – siin kohtuvad edasise ringikujulise matkatee mõlemad otsad. Käesolev trükis arvestab, et jätkate teekonda mööda laudtee vasakpoolset haru ehk siis läbite matkaraja päripäeva. Pöörake tähelepanu skeemile trükise alguses! Seal on märgitud parimad kohad nii sootüüpide kui ka rabamosaiigi elementide jälgimiseks!

veel madalsootaimed, mätaste toitainevaesemas keskkonnas võtsid aga võimu turbasamblad ning tundsid end hästi teisedki rabataimed. Peagi asusid turbasamblamätaile esimesed männid, mättad laienesid ja liitusid, kuni üha paksenev turbalasund muutis sügava toiterikka kihilise taimejuurtele kättesaamatuks. Nii tekkis lõpuks toitevaene kõrgsoo ehk raba.

LAGEDAD PEENRAD JA PUHMARABA

Peenrad on ebatasase rabapinna kõrgemad osad, mis tekivad mätaste liitumisel. Nii mättad kui ka peenrad kõrgenevad aasta-aastalt seetõttu, et turbasammal kasvab kiiremini kui tema alumine, juba surnud osa laguneda jõuab.

TUPP-VILLPEA

Paljudel peenardel kasvavad turbasamblal põhiliselt puhmad (nõnda nimetatakse puitunud varrega madalaid taimi) ja üksikud rohttaimed. Selliseid peenraid võime tinglikult nimetada lagedateks, vastandades neid teistele, millel kasvavad ka puud. Lagedaid peenraid asustavaid taimeliike pole palju, ent need vähesed võivad moodustada tiheda vaiba. Nigula rabas paistavad eriti silma kaks liiki: *tupp-villpea* an-

nab endast eriliselt märku juunikuus, mil tema villatupsu meenutavad vilikonnad muudavad peenrad eemaltvaates valgeiks. Juuli lõpust septembrini, eriti augustis võivad aga rabapeenrad olla *kanarbikuõitest* lillad.

Mõnel pool rabas on palju lagedaid peenraid lähetikku koos. Sellistel aladel valitsevad taimkattes puhmad, siit ka nimetus **puhmaraba**. Älvestikega võrreldes (ka seal ei kasva puid) on puhmaraba kuivem.

Siinsetele varjulistele mätastele ehitavad pesa lagedat maastikku armastavad *sookiur* ja *põldlõoke*. Kevadhommikuti saabuvad väljavalitud peenardele *tedrekuked*, et omavalge jõudu katsuda. Suvi torkavad samas silma mõned värviküllased liblikad – *raba-võiliblikad*, *rohetiivad*, *ogasäär-* ja *jõhvika-sinitii-*vad.

KANARBIK

MÄNDIDEGA PEENRAD JA PUISRABA

Vaadelgem siis nüüd teistsuguseid rabapeenraid – neid, millel kasvavad puud, enamasti männid.

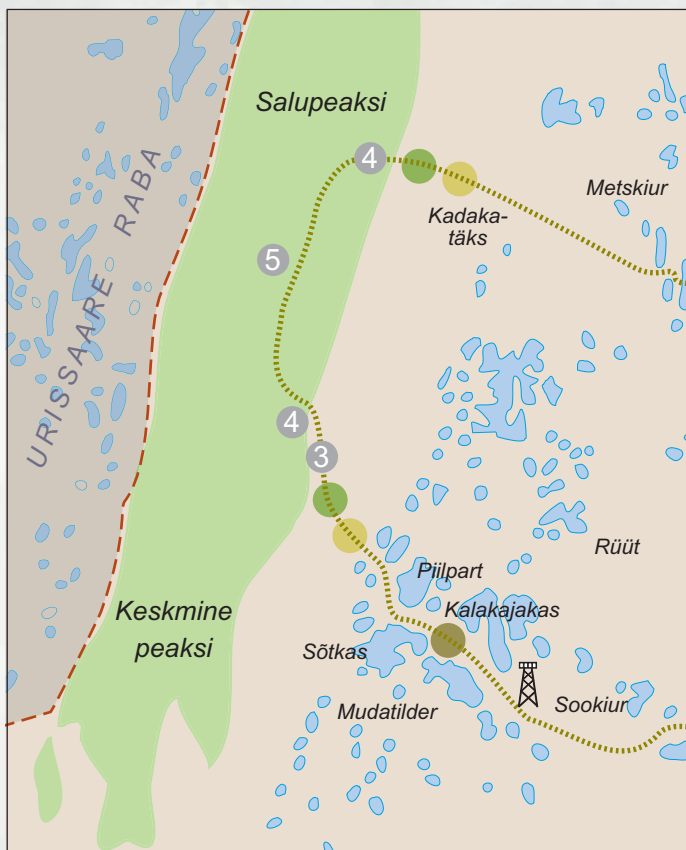
Mätaste liitumisel tekkinud peenra puude nimestik koosneb enamasti kahest liigist – *männist*, kes on meie rabade peamine puuliik ja *sookasest*, kes kasvab vaid kohati vähesel arvul. Mändidega peenarde puhma- ja rohurinne sarnanevad lagedate peenarde omale, ent siiski mitte päris. Näiteks tupp-villpea ei armasta puudealust, sest tuultolmlejana ja -levijana on tal rohkem väljavaateid lagedal maastikul. Samas leiame mändidega peenardelt hoopis rohkem ilusate valgete õitega *sookailu*. Ja kust otsib marjuline *murakaid*? – Eks ikka puude varjust, sealt, kus taimed on õitsemise ajal kevadiste öökülmade eest paremini kaitstud. Teinegi maitsev mari – *sinikas* – eelistab kasvada mändide all.

Lähestikku asetsevad mändidega peenrad moodustavad **puisraba**. Raba äärealadel ja soosaarte ümbruses, kus liikuv vesi rikastab pinnast hapnikuga, kasvavad puud kõrgemaks ja tihedamalt, moodustades **rabametsa**.

Puisraba ja rabametsade uhkus on kindlasti *metsis*, kes valib mängupaigaks meelsasti mõne jändrike mändidega koha. Samas tunnevad end koduselt veel *metskiur*, *salulehelind* ja *metsvint*. Ning ka meie metsade suurim asukas *põder* askeldab õige sageli just siin.

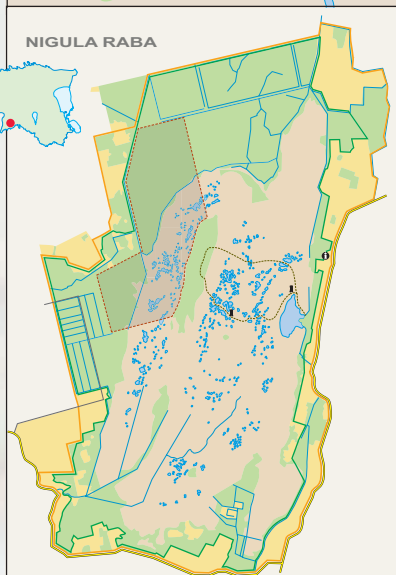

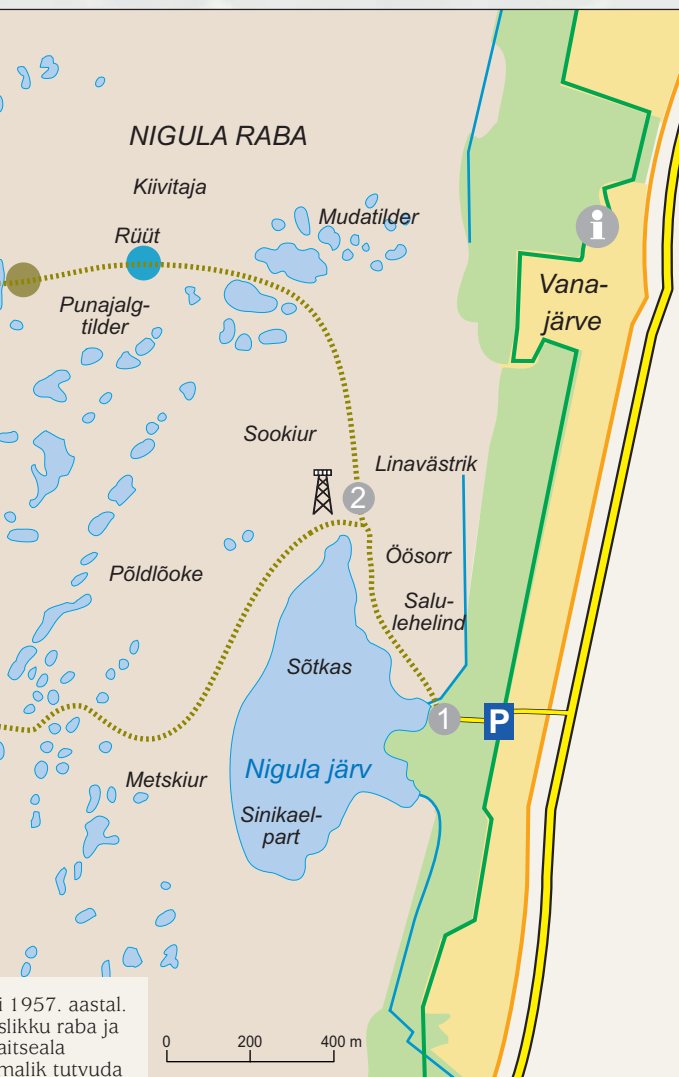
Männisaar

Nigula Looduskaitseala lood. Praegu kaitstakse siin loodu. suuri põlismetsamassiive. Ka vaatamisväärsustega on võin mööda laudteed kulgevad õp liikudes, mille pikkuseks on mille läbimiseks tuleks varu

NIGULA RABA ÕPPERAJA

	soo	
	mets	
	kultuurmaa	
	laugas	
	oja või kraav	
	vaatetorn	

i 1957. aastal.
slikku raba ja
aitseala
malik tutvuda
opperada
6,8 km ja
da 3–4 tundi.

SKEEM

kaitseala piir
sihtkaitsevööndi piir
reservaadi piir
õpperada
tee
informatsioon

Numbritega ringid tähistavad kohti, kus saab tunda õppida soo tüüpe:

- ① rabajärv
- ② kõrgsoo ehk raba
- ③ siirdesoo
- ④ madalsoo
- ⑤ soosaar

Värvilised ringid tähistavad paiku, kus saab vaadelda raba mosaiiki:

- puhmaraba
- puisraba
- älveraba
- laukaraba

Sookiur – kaardile märgitud kohad, kus võite suure tõenäosusega nimetatud linnuliike kohata

ÄLVED JA ÄLVESTIKUD

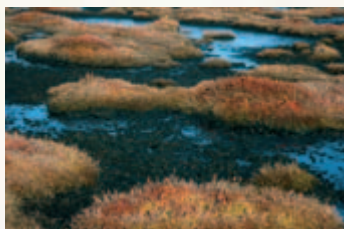
Älved on väiksemad või suuremad märjad lohud mätaste või peenarde vahel. Ajuti on nad veega täitunud, näiteks kevaditi pärast lume sulamist ja suviti pärast suuremat vihma. Älvestes peavad vastu vaid vesist elukeskkonda taluvad taimed. Siinsed *turbasambliigid* kasvavad mätastel asuvatest suguvendadest hõredamalt, neist moodustuval vajuval pinnasel tunnevad end hästi *valge nokkhein*, *rabakas* ning *pikalehine* ja *ümaralehine huulhein*. Nemad hoiatavad rabas matkajat: siit tuleb minna ringi!

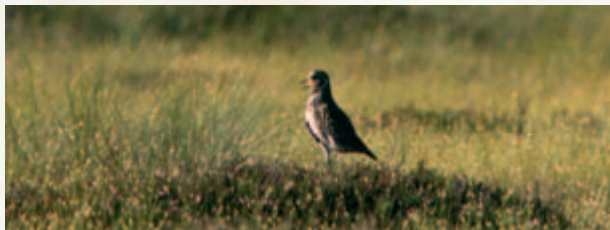
RABAKAS

Kui vesi ujutab älveid pikemat aega, siis taimed hävivad ja älvestest kujunevad laukad. Pärast taimestiku kadumist on älved esialgu täidetud lagunenenud taimejäänuste ja mudaga. Selliseid mudaälveid, mis inimest ja suuremaid loomi ei kannu, on rahvasuu kutsunud sageli ka mülkaiks.

Palju lähestikku paiknevaid älveid moodustavad **älvestiku** – lageda ala, mida suurematel maismaaloomadel on vajuva pinna-se tõttu raske läbida. See annab näiteks lennuvõimetutele linnupoegadele eelise põgeneda neid jälitava rebase eest. Seepärast armastavad älvestikes pesitseda *rüüt*, *kiivitaja* ja *punajalg-tilder*.

RÜÜT

LAUKAD JA LAUGASTIKUD

Laukad on väikesed rabaveekogud, enamasti tekkinud älvetest, kus pikka aega püsinud vesi on taimed hävitanud. Nagu kogu raba, nii on ka tema veesilmad äärmiselt toitainevaesed. Seetõttu elavad laugastes vaid vähesed taime- ja loomaliigid. Kalu laugastest ei leia, küll aga tunnevad end üksikutes raba veesilmades päris hästi rohelised konnad. Lähestikku paiknevad laukad võivad ajapikku liituda *laugasjärveks*.

SÕTKAS

Tihedalt üheskoos paiknevad laukad moodustavad **laugastiku**. Tihti võib just laugastikus näha korraga kõiki nelja rabamosaiigi elementi, ent paiga eripära kannavad siin ikkagi eelkõige laukad. On üpris ootuspärane, et just laugastikus kohtame veelmbesid rabelanikke. Laukaveel sõuavad mitut liiki pardid, kellest tavalisemad on *sõtkas*, *piilpart* ja *tuttvart*.

Siinmail tunnevad end hästi nii *kala-* kui ka *hõbekajakad*, kel meeldib istuda männiladvus laugaste vahel. Laugaste lähiümbruses armastab tegutseda *mudatilder*, kelle pisikesed pojad on valmis ohu korral sulpsatama laukavette. Ja laugastikes asuvad ka kiilide pärusmaad. Tõsisemale putukahuvilisele pakub Nigula rabas kindlasti huvi tondihobu mõõtu *kuningkiil*, kes elab siin oma levila põhjapiiril.

MUDATILDER

3. SIIRDESOO

Salupeaksile lähenedes jälgige muutusi: siin võib näha, kuidas toimub üleminek rabalt mineraalmaale. Salupeaksi lähistel jõuate kõigepealt soosaart ribana piiravasse puisrappa. Kui liigute mööda matkaraja lõunapoolset haru, siis järgneb puisrabale üpris lage ala, mis on toitainerikkuselt raba ja madalsoo vahepealne – siirdesoo.

Siirdesoo saavad kokku raba ja madalsoo: mätastel, mis põhiliselt koosnevad turbasammaldest, kasvavad raba-
taimed – *tupp-villpea*, *küüvits*, *rabamurakas*, *mänd* ja *sookask*. Mättavahedest võib aga leida madalsootaimi, näi-

SOOKURG

teks *soopihla*, *ubalehte* ja *tarnasid*. *Jõhvikas* ehk kuremari on üks neid väheseid liike, mis kasvab kõigis kolmes sootüübis. Ent parimat marjasaaki töötavad just siirdesoomättad. Marju valmib siin nii palju, et veel varakevadel saavad siit

näljanäpistusele leevendust *tedred*. Ka *sookäpp* avab oma tagasihoidlikud rohekad õied just siirdesoo – matkara-
jal liikuja võib teda märgata lausa laudtee kõrval. Siirdesoo on ühtlasi ka *sookurgede* meelispaik. Just seal, mõnel hästi varjatud mättal või peenral võiks asuda nende pesa.

JÕHVIKAS

SOOKÄPP

Enne Salupeaksile jõudmist laskub rada veel pisut. Jõuame madalasse märga lodusse.

4. MADALSOO

Lodu on kõige toiterikkam madalsoo, mida enamasti katab mets. Kevaditi koguneb siia palju lumesulamisvett, mõnel aastal ulatub vesi kõrgseisus lausa vööni. Siinsetel kogukatel juuremätastel kasvavad enamasti *sanglepad* ja *sookased*, mõnel pool on kogukad mättad üleni kaetud pehme *karusamblaga*. Madalates lohkudes puude vahel läigatab veesilmi südasuvelgi. Mõnel pool leidub ka õõtsikut, mille vetruval samblapinnal torkab silma kena, ent mürgine *soovõhk*, tuntud toataime kalla põhjamine sugulane. Rohttaimedest võib siin kohata veel *kollast võhumõõka*, *ubalehte*, *pilliroogu* ja *soopihla*.

Loduski ei lagune kogu surnud orgaaniline aine ja ajapikku ladestub siingi taimede jäänustest turvas. Ent lodus pakseneb turbakiht väga aeglaselt, sest maa ei ole vesine aasta ringi. Lodumätastel kasvavad suured puud talitlevad võimsate pumpadena, aurustades oma lehte-

SOOVÕHK

de kaudu mulda kogunenud vett. Seetõttu muutubki lodu kesksuve kuivade ilmadega enamasti kuivaks ja tekkinud turvas hakkab taas lagunema. Lodus võib kohata haruldast *valgeselg-kirjurähni*, kes otsib toitu surnud lepa- ja kasetüvedest, mis paiguti veel mätastel püsti.

KOLLANE VÕHUMÕÖK

5. SOOSAAR

Lodu lõppedes hakkab maapind tasapisi tõusma. Oleme jõudnud Eesti ühele kaunile soosaarele – **Salupeaksile**. Lõuna poolt lähenedes satume enne saarele nime kinkinud salumetsa veel siirdesoometsa.

Siirdesoometsas saavad kokku soo ja mets. Need kaks kooslust on aegade jooksul ikka ja jälle omavahel jõudu proovinud. Aastatuhandete vältel muutunud ilmastik on soosinud kord üht, kord teist – niiskemad ajad soid ja kuivemad perioodid metsa. Tänapäeval on kaldunud vae-kauss üldiselt metsade kasuks, ja seda põnevam on Salupeaksi lõunaservas märgata, kuidas siia kogunev vesi on võimaldanud sool tungida metsale peale.

Salupeaksi kõrgemas, põhjapool- ses otsas mühav üle saja aastane salu- mets paistab silma võimsate *saarte* ja *haabade* poolest, millel seltsiks veel *pärnad*, *jalakad*, *sanglepad*, *vahtrad*, *kased* ja *kuused*. Nagu laialehistes met- sades kombeks, õitseb ka siin suurem osa rohttaimi suvepimeduse hirmus kevaditi. Seepärast on maikuine Salu- peaksi lausa pidulikult lilleline.

Salupeaksi on tegelikult “uppuv saar”, sest ümbritsev rabapind on te- mast kõrgem. Ja “rabasse uppumisest” on ta pääsenud tänu võimsatele puu- dele, mis pinnasest ammutada nii palju vett, et soosaar püsib kuiv. 2003. aasta kesksuvine tormimurd tegi siin- sele metsale tublisti kahju, küllap pole see aga veel pii- sav soo täiendavaks pealetungiks peaksile. Salupeaksist lõunas asunud Lagundpeaksil korraldati lageraie 1930. aastal ja poole sajandi jooksul kadus see sanglepiku- siluetiga soosaar maastikult kui poleks teda kunagi ole- mas olnudki.

KÄOPÄKK